

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DIN TELL-UL CUCU TENIAN DEALUL GHINDARU, COM. PODURI, JUD. BACĂU

de DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ,
DRAGOMIR POPOVICI și SILVIA ANTONESCU

Stațiunea arheologică Dealul Ghindaru (com. Poduri, jud. Bacău) a fost descoperită în anul 1978, iar din anul 1979 a fost începută investigația sistematică a tell-ului cucutenian, care-și propune efectuarea unei cercetări complexe, interdisciplinare¹.

În campania 1980 obiectivul principal propus a fost stabilirea stratigrafiei stațiunii. Pentru îndeplinirea acestei sarcini au fost trasate două secțiuni transversale (S II și S III), orientate nord-sud. Una dintre secțiuni (S II) măsoară 22/3 m, fiind trasată la 1,50 m spre est de S I/1979. Cealaltă secțiune (S III), cu dimensiunile de 75/3 m, a fost amplasată la 0,50 m spre est de S II. În acest fel a putut fi obținut un profil transversal continuu al așezării.

Așa cum se întâmplă, de obicei, în stațiunile cu mai multe nivele, stratigrafia este destul de complicată. Pe alocuri straturile de pământ nu se diferențiază ușor, și de cele mai multe ori sînt discontinue. În încercarea de stabilire, cât mai exactă, a stratigrafiei am ținut seama nu numai de schimbarea culorii straturilor de pământ, ci și de suprapunerea locuințelor. Acest element ne-a permis diferențierea unor refaceri în cadrul aceleiași faze cronologice. Suprafața destul de mică săpată pînă în prezent nu ne permite alcătuirea unei șolțe stratigrafice definitive, dificultățile fiind accentuate de faptul că pînă în prezent nu a putut fi studiat în întregime materialul ceramic recoltat. De aceea în raportul preliminar nu prezentăm decît o schiță preliminară, sumară și perfectibilă a stratigrafiei depunerilor arheologice de pe Dealul Ghindaru.

În stadiul actual al cercetărilor situația stratigrafică se prezintă astfel :

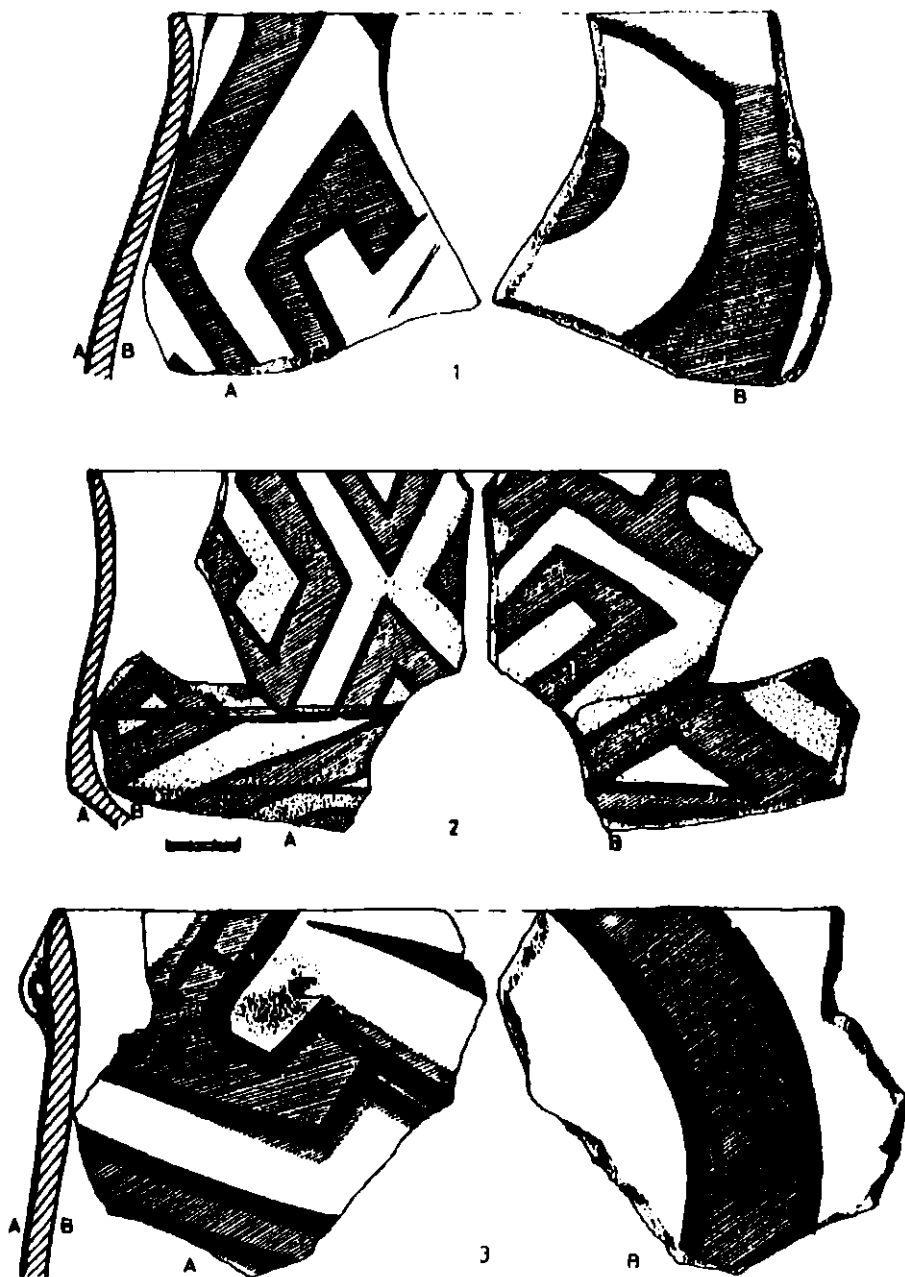
I. În stratul vegetal, cu o grosime de 0,15-0,25 cm, au fost descoperite sporadic fragmente ceramice datînd din epoca bronzului. Din păcate pînă în prezent nu au fost descoperite complexe de locuire. Fragmentele ceramice din epoca bronzului sînt amestecate, datorită lucrărilor agricole, cu fragmente Cucuteni B și chiar Cucuteni A. În acest nivel a fost constatată prezența unui ring din epoca bronzului, care suprapune traseul unui șanț, probabil circular, săpat în aceeași perioadă. Ringul este construit în epoca bronzului, fiind constituit din pietre de rîu de dimensiuni mari, unele arse destul de puternic. Este vorba de ceea ce considerasem, în campania trecută, ca fiind mantaua unui mormînt Costișa². Acum putem preciza că mormîntul cu urnă din 1979

reprezintă o înmormântare secundară, posterioară construcției ringului. Menționăm că ringul are lățimea de 6-7 m și pînă în prezent a fost investigată aproximativ o treime din suprafața lui. Ringul are o anumită înclinare în plan, pietrele care formează circumferința interioară apar la -0,15-0,20 m, în timp ce circumferința exterioară se găsește la adîncimea de 0,80 m. Rostul construcției, în stadiul actual al cercetărilor, nu poate fi precizat. Sub ring, urmînd același traseu, se află un șanț, care se adîncește pînă la 5,80 m. Șanțul a fost săpat tot în epoca bronzului, pe fundul lui fiind descoperite fragmente ceramice datînd din aceeași epocă. Utilitatea sau semnificația acestui șanț încă nu poate fi descifrată. Cele două complexe, ringul și șanțul, din epoca bronzului se află în apropierea marginii de nord a terasei, această parte fiind din vechime distrusă de alunecări de teren.

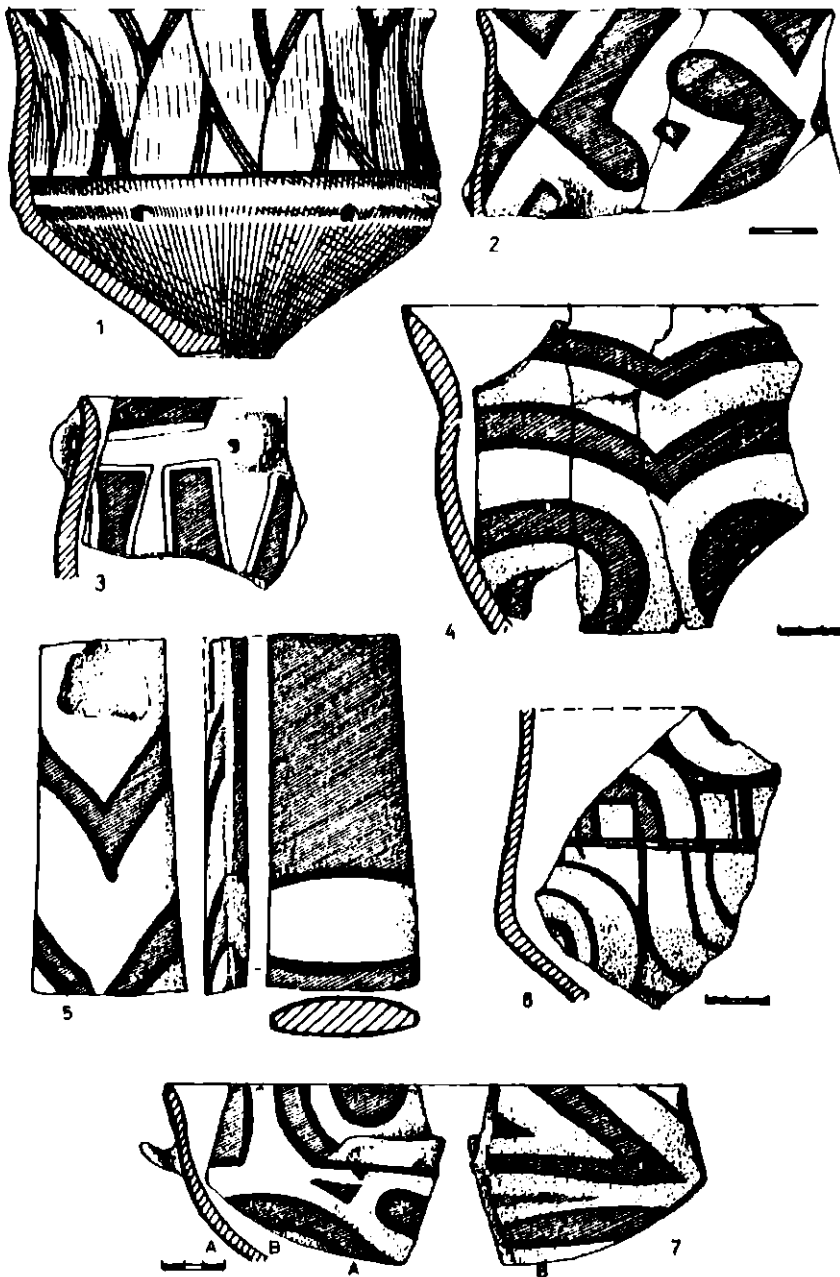
II. Al doilea nivel este format din depuneri aparținînd fazei Cucuteni B. Stratul nu este continuu, depunerile găsindu-se în special în apropierea locuințelor, unde ating grosimea maximă de 0,60 m.

În acest nivel au fost descoperite și cercetate parțial două locuințe. Cea mai interesantă este locuința 14 aflată în spațiul rezervat de șanțul și ringul din epoca bronzului. Parte din locuință a fost evident distrusă în epoca bronzului cînd, probabil, a fost superficial răvășită și porțiunea păstrată. Locuința 14 avea o vatră cruciformă, cu o fașă de refacere, și o masă ovală, de asemenea refăcută. Unul din brațele și partea centrală a vetrei cruciforme erau smulse și deplasate la cîteva zeci de centimetri de resturile aflate in situ. Vatra a fost modelată din mai multe bucăți cu un interesant sistem de îmbinare. În "miezul" vetrei a fost găsită o cupă cu picior plotată în stil Ψ , spartă ritual și înglobată în chirpici. În apropierea vetrei cruciforme a fost găsit și un creuzet, folosit, probabil, pentru topirea aramel. Un complex de vase in situ din locuință cuprîndee și un vas cu torți pastilate. Inventarul ceramic al locuinței ne permite încadrarea ei în etapa Cucuteni B₁. Astfel, vatra de la Poduri este, pînă în prezent, cea mai veche vatră cruciformă cunoscută în aria cucuteniană.

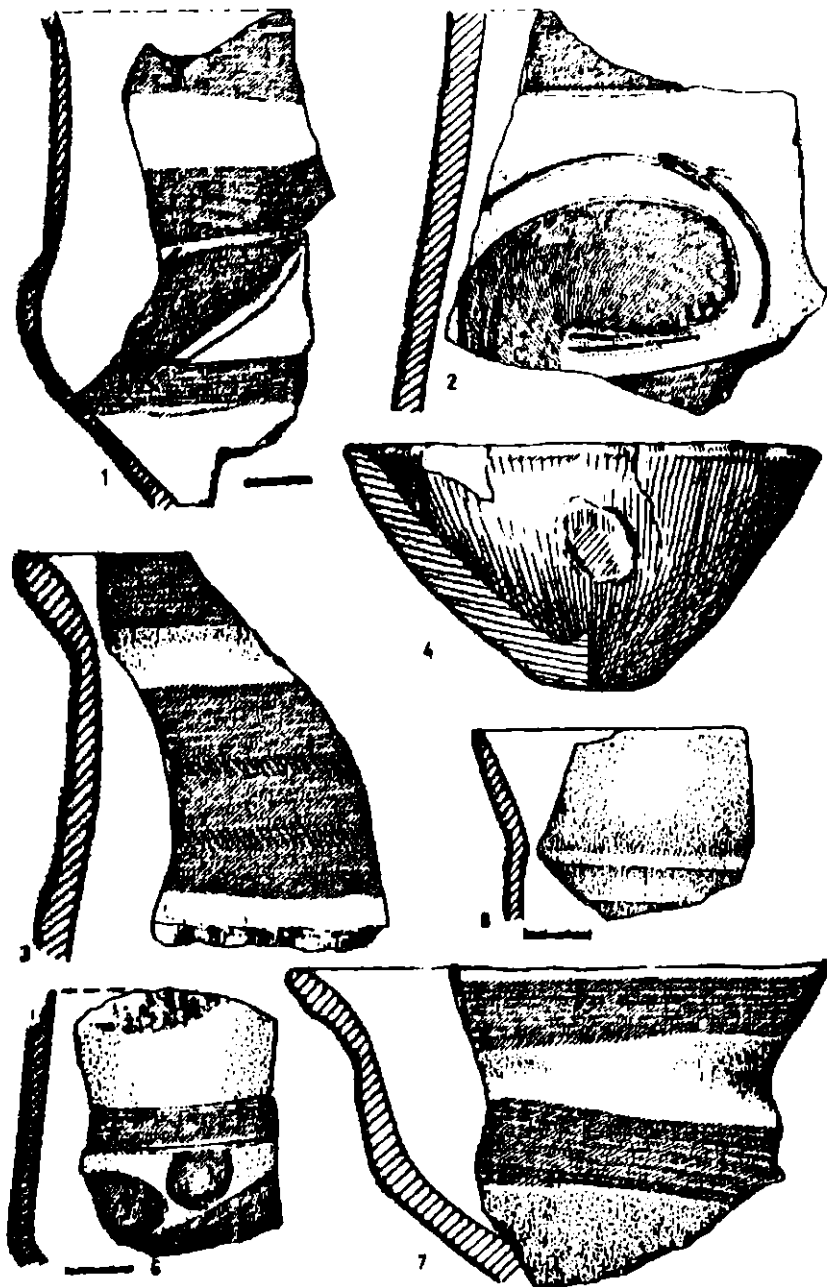
Spre centrul așezării, în apropierea unei locuințe Cucuteni B, a fost descoperit un interesant complex de cult. Acesta era format din patru cranii de bovidae așezate în cruce. În apropierea sa se afla o vatră, în aer liber, construită pe un "pat" de pietre. Fragmentele ceramice descoperite în vatră și printre craniile de bovidae (probabil bour) se încadrează în faza Cucuteii B. Menționăm că în apropierea vetrei a fost surprinsă o parte dintr-un pavaj alcătuit din pietre de rfu. Printre pietrele pavajului au fost descoperite numeroase fragmente ceramice Cucuteni B și oase de animale. Legătura dintre pavaj, vatră și complexul cu cranii de bovidae este evidentă. Probabil aici a fost săvîrșită o ceremonie (poate ceremonii repetate) rituală. Este posibil ca tot aici să fi avut loc sacrificiul animamelor și apoi ospățul ritual. Pînă în prezent nu cunoaștem analogii în întreg spațiul populat de triburile Cucu-

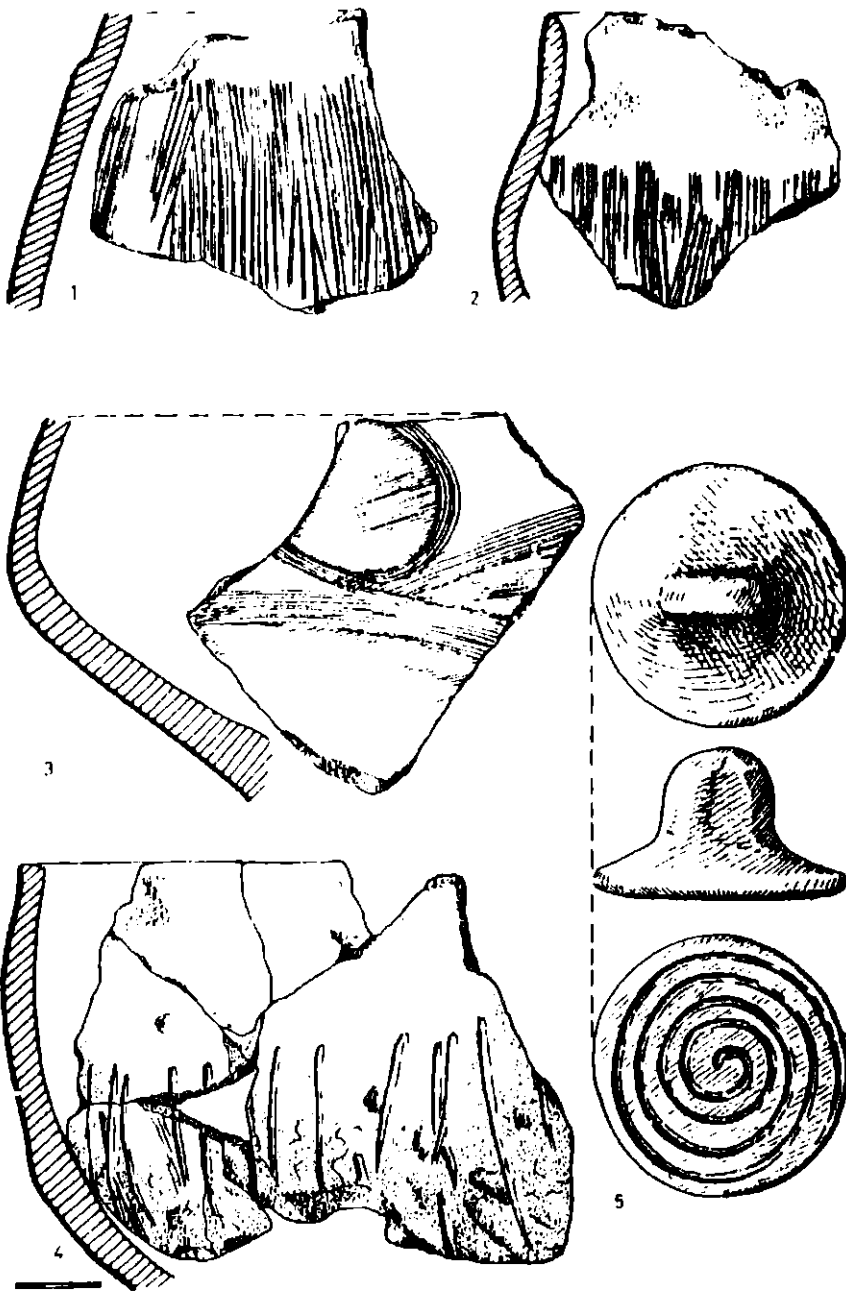
Pl.I.- Ceramică tricromă: 1,3 - locuința 12; 2- locuința 13.

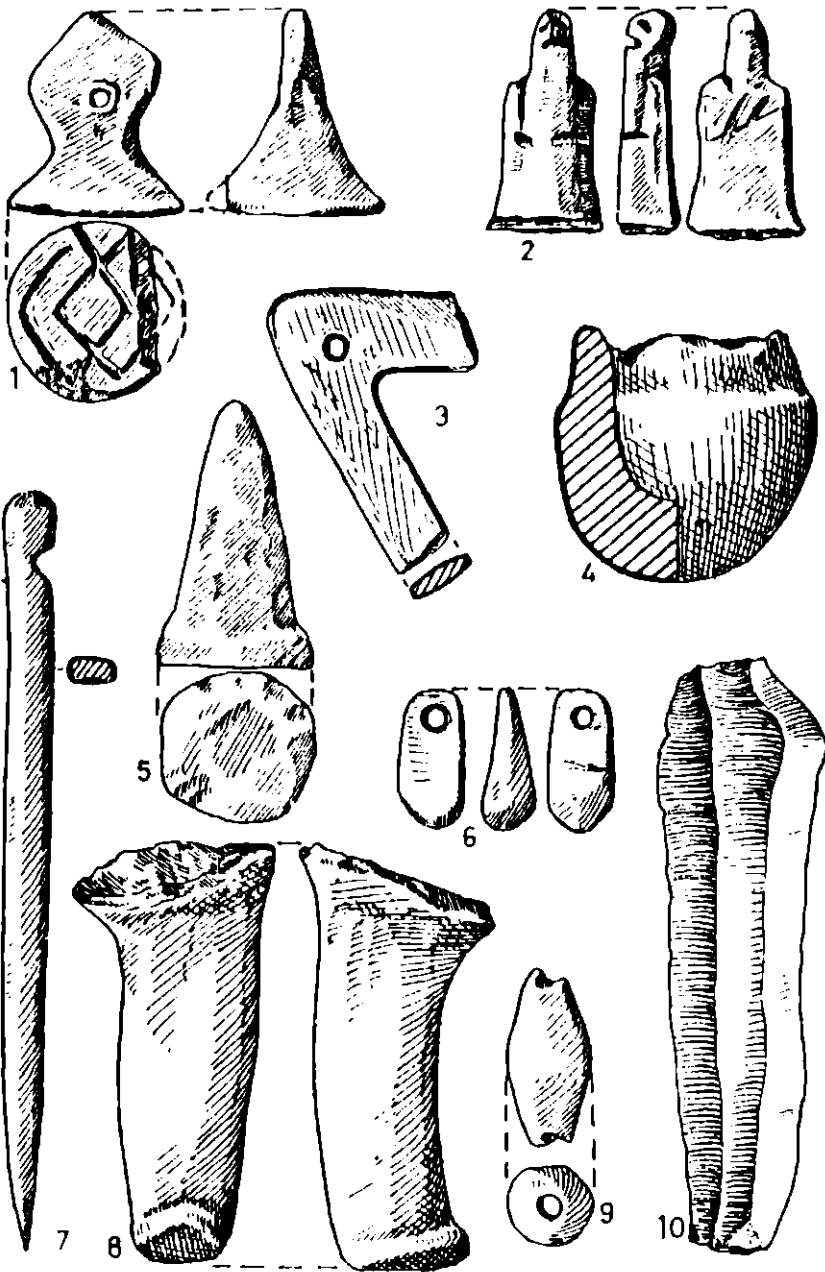
Pl.II.-Ceramică bicromă: 1, 3; ceramică tricromă: 2,4-7 (1-4,6,7 - locuința 13; 5 - locuința 12). 1 - scara 1/2.

Pl. III.-Ceramică cu decor incizat și lustruit: 1,2,6 ; ceramică cu decor canelat și lustruit: 3,5 ; ceramică cu decor monocrom lustruit: 7 (1-4 -locuința 12; 2,5,6 - locuința 13; 3,7 - locuința 15).

Pl. IV.- Ceramică de uz comun ; 1,2,4 ; ceramică cu decor incizat, monocrom, lustruit : 3 ; printaderă : 5 (1 - locuința 12 ; 2-4 locuința 15).

Pl.V. - 1 - printaderă; 2 - idol antropomorf; 3 - piesă de os; 4 - vas
 miniatural; 5 - con de lut; 6 - pandantiv de os; 7 - ac de os;
 8 - picior de idol de lut; 9 - perlă de lut; 10 - lamă de silex.

teni-Tripolie. Complexul ritual de care ne ocupăm subliniază importanța cultului taurului la populațiile eneolitice din zonă.

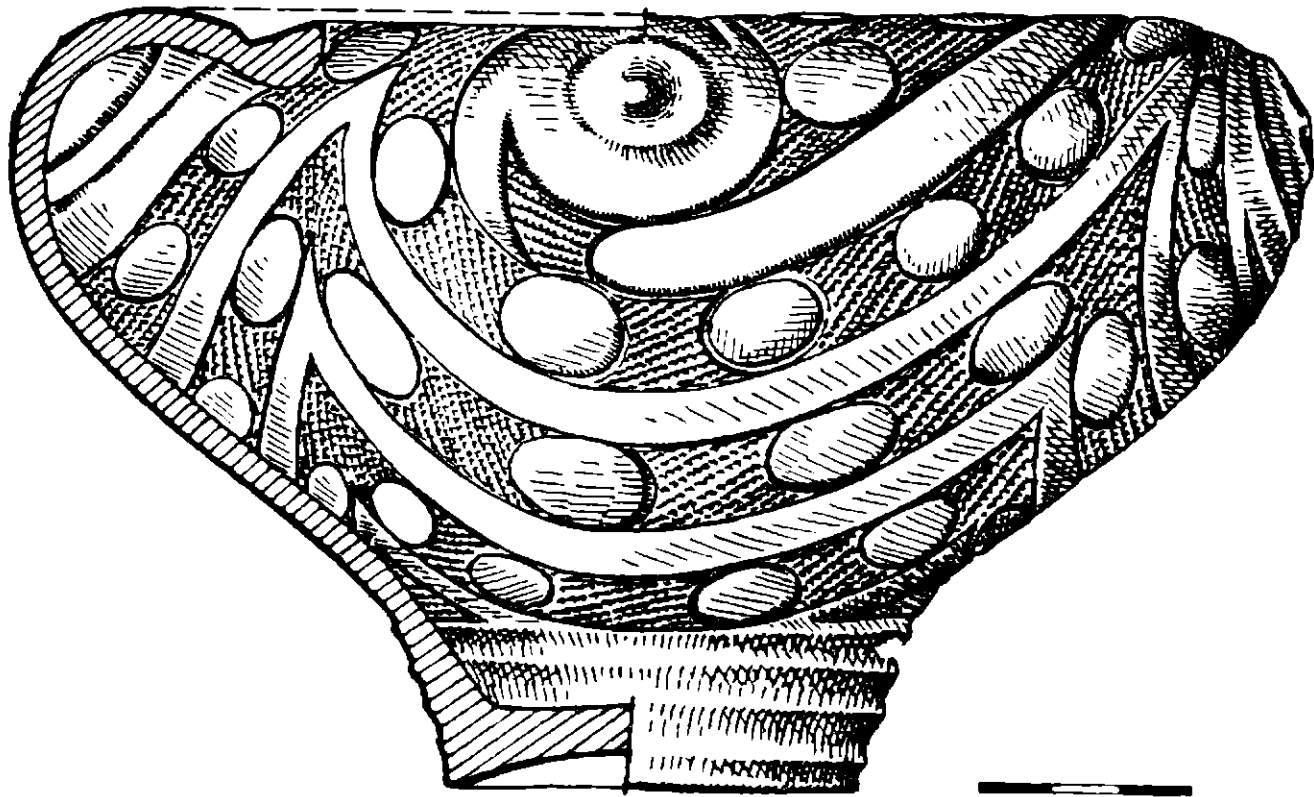
În campania 1980, depunerile Cucuteni B au putut fi observate stratigrafic, apărând sub forma unui strat de pământ de culoare cenușie-negricioasă, cu grosime mai mare în zona locuințelor. Stratigrafic, nu au putut fi încă determinate două etape de locuire în cadrul fazei Cucuteni B. Din analiza materialelor ceramice apare certă existența etapelor Cucuteni B₁ și Cucuteni B₂. Rămâne pentru viitor să surprindem o suprapunere a locuințelor din etapa Cucuteni B₂ peste complexe Cucuteni B₁.

III. În zona cercetată, pînă în prezent, stratul Cucuteni A-B nu are continuitate. Depunerile mai consistente se grupează în partea sudică a S III, unde au fost descoperite și două locuințe investigate parțial. În momentul de față nu putem preciza dacă Dealul Ghindaru a fost locuit în ambele etape ale fazei Cucuteni A-B. Dar existența unor fragmente ceramice pictate în stilurile specifice etapei A-B ar putea semnala o locuire mai îndelungată din această fază. Rămâne ca și acest aspect să fie elucidat în campaniile viitoare.

IV. În zonele în care depunerile Cucuteni B sînt doar sporadice, la aproximativ aceeași adîncime cu locuințele aparținînd fazelor Cucuteni B și A-B, au fost descoperite resturile a două locuințe Cucuteni A pe care înclinăm să le atribuim etapei Cucuteni A₂. Din observațiile preliminare rezultă că specia ceramică predominantă este cea tricromă. În locuințele menționate, destul de prost conservate, și în stratul corespunzător lor se pare că speciile ceramice bicromă și cu decor canelat sînt sporadice. Fragmentele ceramice cu decor adîncit sînt și mai rare. Trebuie însă să remarcăm că porțiunile dezvelite din locuințe sînt destul de prost conservate, răvășite uneori de locuitorii perioadelor posterioare. Astfel, existența unui nivel Cucuteni A₃ rămîne încă ipotetică.

V. Depunerea cea mai consistentă, constatată pînă acum, aparține etapei Cucuteni A₂. În acest strat au fost descoperite mai multe nivele de refacere. Locuințele din această perioadă sînt întotdeauna prevăzute cu platforme de lut pe podine din bîrne despicate. Inventarul complexelor Cucuteni A₂ este deosebit de bogat. Se vede clar că este perioada de locuire intensă a așezării de pe Dealul Ghindaru, care de altfel corespunde perioadei de maximă dezvoltare a culturii Cucuteni.

VI. Sub depunerile aparținînd etapei Cucuteni A₂ au fost descoperite vestigiile unor locuințe care par să facă tranziția spre cultura Cucuteni propriu-zisă. Materialul ceramic are o serie de caracteristici care, după părerea noastră, nu sînt încă cucuteniene, dar nici nu mai pot fi încadrate în faza Precucuteni III. Formele ceramice sînt încă de puternică tradiție precucuteniană, dar decorul și mai ales tehnica pictării se schimbă profund. Acum apare destul de frecvent o specie

17

Pl.VI.-Vas cu decor incizat și imprimat - locuința 31. Scara 1/2.

ceramică pictată cu alb înainte de ardere, de obicei asociată și cu decor incizat sau cu pictură roșie crudă.

VII. Următorul nivel, în care au fost descoperite două locuințe, se încadrează în etapa finală a fazei Precucuteni III. Etapă în care apar unele elemente ce anunță apariția culturii Cucuteni. Pictura cu alb înainte de ardere apare sporadic și este de calitate mai slabă decât în nivelul deșaris mai sus. Și aici decorul pictat este asociat cu decorul realizat prin incizie.

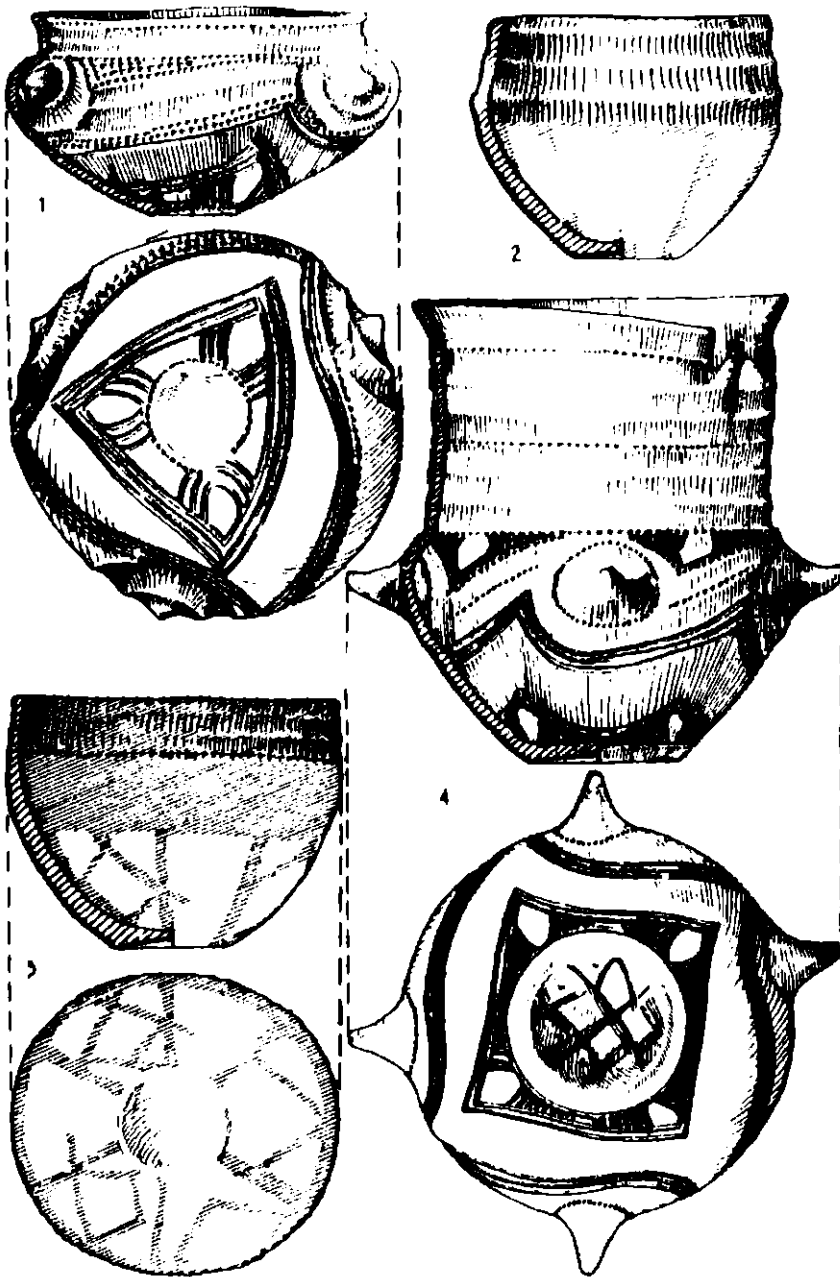
VIII. Sub vestigiile aparținând nivelului Precucuteni III tîrziu a fost descoperit un nivel, reprezentat de două locuințe cercetate aproape în întregime, care au furnizat ceramică tipică Precucuteni III. Am folosit pentru acest nivel denumirea de Precucuteni III "clasic", termen utilizat și pentru campania din 1979³. Într-una din locuințe a fost descoperită o "construcție" din chirpici în care a fost găsită o mare cantitate de grâu carbonizat. În inventarul ceramic al locuințelor specia ceramică cu pictură înainte de ardere nu mai apare. Decorul caracteristic al vaselor este alcătuit din incizii și "imprimări".

IX. În ultimul nivel au fost descoperite resturile a două locuințe din faza Precucuteni II, acestea reprezentînd probabil vestigiile primei locuiri de pe Dealul Ghindaru. Inventarul locuințelor pare mult mai sărac decât al locuințelor aparținînd fazei Precucuteni III. Materialul ceramic, incomplet studiat, pare să plaseze aceste locuințe spre sfîrșitul fazei Precucuteni II.

Menționăm că în campania 1980 nu s-a confirmat existența unui nivel cu ceramică liniară⁴. Probabil fragmentele ceramice descoperite în campania 1979 proveneau fie dintr-un nivel sporadic cu ceramică liniară, depuneri de acest fel nemaifiind întîlnite în săpătura din 1980, fie datorîndu-se unor tradiții liniar ceramice în mediul precucutenian.

Grosimea stratului arheologic de pe Dealul Ghindaru atinge 4,30 m, constituind cea mai mare depunere arheologică cunoscută în neoliticul moldoveșesc. Stratigrafia tell-ului de pe "Dealul Ghindaru" permite urmărirea evoluției "complexului cultural Precucuteni-Cucuteni" începînd cu faza Precucuteni II și pînă la încheierea evoluției sale.

Observațiile preliminare de pe șantier ne permit să afirmăm că Dealul Ghindaru nu a fost părăsit, în acest interval, decât poate pentru foarte puțină vreme. Din stratigrafia stațiunii, cît și din studiul materialelor arheologice recoltate, a tehnicii de construcție a locuințelor reiese clar nu numai continuitatea de locuire, dar și evoluția firească a culturii Cucuteni din cultura Precucuteni, legătura dintre ele fiind de necontestat. Reamintim faptul că cercetătorii romîni, și în special prof. Vl. Dumitrescu, au susținut că regiunea în care ia naștere cultura Cucuteni poate fi localizată în zona subcarpatică a Moldovei și sud-estul Transilvaniei. Situația stratigrafică din tell-ul de pe Dealul Ghindaru probează fără putință de tăgudă acest lucru. Nivelele VII și

Pl.VII.-Ceramică cu decor canelat, incizat și imprimat -locuința 31.
4 - scara 1/2.

VI permit urmărirea transformărilor intervenite în cadrul culturii Precucuteni, aducând noi date, deosebit de importante, pentru elucidarea originii culturii Cucuteni și a tehnicii picturii înainte de ardere.

Săpăturile întreprinse aduc noi date importante privind viața economică a locuitorilor așezării. Astfel a fost stabilită cu certitudine folosirea uneltelor de obsidiană în faza Cucuteni A. Prelucrarea obsidiane era făcută în așezare, deoarece au fost descoperite și deșeuri de prelucrare. Materia primă era adusă din afara ariei locuite de purtătorii culturii Cucuteni, probabil în schimbul sării⁵. Bogatul material osteologic recoltat va permite stabilirea, după efectuarea expertizei paleontologice, importanței creșterii animalelor domestice în raport cu vânătoarea. Subliniem faptul că așezarea se află în zona submontană, probabil în acel timp puternic împădurită.

Din diferite zone ale așezării, dar mai ales din straturile precucuteniene, au fost recoltate cantități importante de semințe carbonizate. În același scop au fost strânse mai multe probe de cărbune de lemn din toate nivelurile stațiunii, cu excepția straturilor Cucuteni A-B și B. Pe baza analizelor antracologice, în viitor vom încerca să stabilim materialele de construcție folosite la ridicarea locuințelor aparținând culturilor Precucuteni și Cucuteni.

Materialul arheologic propriu-zis este deosebit de bogat. A fost recoltată o mare cantitate de ceramică din toate nivelurile tell-ului. Numeroase sînt și unelte și armele de piatră, silix, os și corn care au fost descoperite, mărturiile ale îndelungatei vieții de pe Dealul Ghindaru.

Cu privire la viața spirituală a locuitorilor de pe Dealul Ghindaru remarcăm descoperirea locuinței (L₁₄) prevăzută cu vatră cruciformă și a complexului cu capete de bovidae, care pare să acrediteze, pentru prima dată, ideea unor ceremonii rituale însoțite de sacrificii de animale. Mărturiile ale bogatei vieți spirituale a locuitorilor așezării de la Poduri au fost descoperite în toate straturile depunerii arheologice. Astfel, în nivelul Cucuteni A₂ au fost descoperite, în locuințe, două complexe cu vase pictate cuprinzînd și vase pentru libații⁶ care, alături de numărul mare de figurine din lut ars, ne oferă bogate informații despre viața spirituală a locuitorilor acestei așezări.

În încheierea raportului notăm cîteva observații sumare asupra construcțiilor descoperite. Locuințele din nivelul Cucuteni B erau fără platforme, construcțiile fiind oarecum mai subrede, dar întotdeauna prevăzute cu instalații de încălzire. Construcțiile din faza Cucuteni A, în special cele din etapa Cucuteni A₂, sînt mult mai solide, fiind ridicate pe platforme de lut aplicat pe podine din bîrne despicate. În unele cazuri au fost surprinse gropile de la stîlpii care susțineau acoperișul sau pereții. Gropile stîlpiilor se conturau clar în nivelările pe care erau ridicate locuințele. Maniera de construcție cu ajutorul stîlpiilor înălțați în pămînt pare să fi fost intens folosită și în vremea culturii Precucuteni.

Numeroasele informații obținute cu privire la viața locuitorilor

de pe Dealul Ghindaru îmbogățesc cunoștințele noastre asupra complexului cultural Precucuteni-Cucuteni. Dar importanța cercetărilor arheologice din tell-ul cucutenian de aici constă în special în stratigrafia stațiunii, care va permite elucidarea unor aspecte încă neclare în cronologia și evoluția complexului Precucuteni-Cucuteni. Putem aprecia, fără teamă de a exagera, că ne aflăm în fața unei așezări unicat pentru întreaga arde de răspândire a marelui complex cultural Precucuteni-Cucuteni-Tripolie, situație ce impune continuarea cercetărilor de aici.

NOTE

- * Colectivul șantierului a fost format din Dan Monah (responsabil șantier), Stefan Cuceș (responsabil adjunct), Dragomir Nicolae Popovici și Silvia Antonescu (membri). La săpături au participat în diferite perioade George Dumitroaia, Marius Alexianu și I. Mares.
- 1 D. Monah, S. Antonescu, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, județul Bacău, în Materiale și cercetări arheologice, XIV, Tulcea, 1980, p. 86 și urm.
- 2 Ibidem.
- 3 Ibidem.
- 4 Ibidem.
- 5 Ibidem. Ipoteza unor schimburi bazate pe exploatarea sării a fost menționată în legătură cu așezarea Siliște-Prohozesti.
- 6 Vezi discuția asupra acestor vase la St. Cuceș, în SCIVA, 25, 1974, 1, p. 125 și urm.; D. Monah, în MemAntiq., IV-V, 1972-1973, p. 269 și urm.

LES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES DU TELL APPARTENANT À LA CULTURE DE CUCUTENI AU POINT NOMMÉ "DEALUL GHINDARU", COMMUNE DE PODURI, DÉP. DE BUZĂU.

Résumé

Les fouilles archéologiques entreprises sur le territoire de la commune de Poduri - au point nommé "Dealul Ghindaru" - pendant la campagne de 1980 ont eu comme premier objectif d'établir la stratigraphie de la station. Dans ce but ont été tracé deux sections S II et S III orientées sur la direction nord-sud dont les dimensions étaient 22 x 3 m et respectivement 79 x 3 m.

Pendant les fouilles ont été dégagés des restes d'habitat appartenant aux cultures de Précucuteni (IIe et IIIe phases), Cucuteni (phases A-A-B et B) et aussi Monteoru et Costișa.

De ce point de vue on détache la succession stratigraphique y surprise, en étant déterminées aussi des phases nouvelles.

Les résultats, très riches, ont permis la connaissance plus approfondie de la vie des porteurs des cultures de Précucuteni et Cucuteni au point nommé "Dealul Ghindaru".

LÉGENDE DES PLANCHES

- Pl.I.- Céramique trichrome: 1, 3 - habitation 12; 2 - habitation 13.
Pl.II.-Céramique bichrome: 1, 3 ; céramique trichrome: 2, 4-7; (1-4; 6, 7 - habitation 13; 5 - habitation 12). 1 - à l'échelle 1/2.
Pl.III.-Céramique (polie) au décor incisé: 1, 2, 6; céramique (polie) aux cannelures: 3, 5; céramique au décor monochrome poli: 7 (1, 4 - habitation 12; 2, 5, 6 - habitation 13; 3, 7 - habitation 15).
Pl.IV.- Céramique usuelle: 1, 2, 4; céramique au décor incisé, monochrome, poli: 3; pintadère: 5 (1 - habitation 12; 2-4 - habitation 15).
Pl.V.-1 - pintadère; 2 - idole anthropomorphe; 3 - pièce en os; 4 - vase en miniature; 5 - cône en terre glaise; 6 - pendentif en os; 7 - aiguille en os; 8 - pied d'un idole en terre glaise; 9 - perle en terre glaise; 10 - lame en silex.
Pl.VI.-Vase au décor incisé et imprimé - Habitation 31. A l'échelle 1/2.
Pl.VII.-Céramique aux cannelures, incisée et imprimée - habitation 31. (4 - à l'échelle 1/2).